варто було б враховувати при здійсненні територіального планування, менеджменту й маркетингу сільського зеленого туризму. А як свідчить міжнародна практика, саме такі ґрунтовні дослідження дають змогу розробити ефективні заходи щодо зменшення негативного впливу сільського туризму на природне середовище та вдосконалити маркетингові механізми залучення відвідувачів.

Доводиться також констатувати відсутність продуманої системи розповсюдження інформаційно-агротуристичної продукції, що у кінцевому результаті негативно впливає на можливість встановлення безпосереднього зв'язку між господарем агрооселі та потенційним клієнтом.

Але поряд з цим сільські території мають значний потенціал щодо розвитку зеленого туризму і він може бути ефективно використаний лише за умови продуктивної маркетингової політики, як на регіональному рівні так і на рівні конкретної агрооселі.

Література:

1. Закон України „Про туризм" від 15.09.1995 р. № 324/95-ВР // Відомості Верховної Ради України. – 1995. – №31. – С. 242.
2. Вачевський М.В. Маркетинг в сферах послуг. / М.В. Вачевський, В.Г. Скотний – К. : Центр навчальної літератури, 2004. – С. 232.
3. Рутинський М.Й. Сільський туризм: [навч. посіб.] / М.Й. Рутинський, Ю.В. Зінько. – К.: Знання, 2006. – С. 271.

УДК 339.13.017 : [634.1.076+634.7]

КОН'ЮНКТУРА ВНУТРІШНЬОГО РИНКУ ПЛОДІВ І ЯГІД

Шерстюк С.В., ст. викладач
Харківський національний аграрний університет ім. В.В. Докучаєва

У статті проаналізовано сучасний стан і тенденції кон'юнктури ринку плодів і ягід в Україні. Визначені його слабкі сторони, загрози і перспективи подальшого розвитку.

In the article is analyzed the current state and tendencies of market condition of fruits and berries in Ukraine. There are defined its weaknesses, threats and prospects of the further development.

Постановка проблеми. Розвиток внутрішнього ринку плодів і ягід, формування його кон'юнктури має визначальне значення для розвитку ринково орієнтованого вітчизняного садівництва, гарантування продовольчої безпеки в частині забезпечення населення плодоягідною продукцією.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню питань розвитку ринку плодів і ягід в Україні, особливостям його інфраструктури і процесів ціноутворення присвятили свої праці О.М. Шпичак, О.М. Шестопаль, В.А. Рульєв, О.Ю. Єрмаков, І.А. Сало, О.О. Гуторова, Г.Ю. Аніщенко, В.С. Уланчук, В.В. Писаренко та інші вчені. У той же час потребують подальшого дослідження аналіз сучасного стану ринкової кон'юнктури, методичні підходи до її формування тощо.

Формулювання цілей статті. Метою цього дослідження є аналіз сучасного стану ринкової кон'юнктури плодів і ягід в Україні.

Виклад основного матеріалу дослідження. Кон'юнктура ринку пло-

дів і ягід визначається як економічна ситуація, що склалася на цьому ринку і характеризується рівнем попиту, пропозиції, динамікою цін, напрямами реалізації, стратегією збуту продукції тощо.

Визначальним фактором розвитку ринку продукції садівництва є платоспроможний попит населення, який об'єктивно виражається через рівень споживання, співвідношення його з медично-рекомендованими нормами.

В Україні рівень споживання плодів, ягід і винограду однією особою до 1999 р. включно мав щорічну тенденцію до зниження. У 1999 р. через загальне погіршення добробуту населення України рівень споживання сягнув своєї найнижчої межі за роки незалежності – 22,2 кг на душу населення, а у Сумській області становив лише 8,2 кг/чол. Починаючи з 2000 р. на фоні поступового нарощення обсягів виробництва й реалізації садівницької продукції зростав і рівень її споживання. У 2010 р. він становив у середньому в Україні 48 кг/чол., що більше ніж у двічі перевищує рівень 1999 р. уперше за роки незалежності дещо перевищує рівень 1990 р. Проте за всі роки досліджуваного періоду споживання плодів, ягід і винограду залишається вкрай низьким і значно меншим за мінімально-рекомендовану та раціональну норми споживання на рівні 68 і 90 кг/чол. на рік, що негативно характеризує стан платоспроможного попиту населення. У той же час, починаючи з 2006 р., рівень споживання населенням садівницької продукції перевищує рівень її виробництва, що є свідченням дефіциту пропозиції власного виробництва.

Рівень споживання фруктів значною мірою визначається розміром сукупних доходів населення. Низький платоспроможний попит українців є однією з найголовніших причин обмеження місткості внутрішнього ринку. Залежність рівня споживання фруктів від купівельної спроможності, а відтак і від середньодушових загальних доходів громадян наведено в табл. 1.

Таблиця 1

Споживання фруктів населенням України залежно від розміру середньодушових загальних доходів у 2010 р.

Група населення за середнім рівнем доходу, грн/міс.	Спожито фруктів на рік			Середньомісячні витрати на фрукти		Питома вага населення групи у загальній кількості, %
	усього, кг	до раціо-на-льної норми, %	до фонду споживання, %	усього, грн	до грошових витрат на харчування, %	
1	2	3	4	5	6	7
до 300,00	13,2	14,4	0,1	21,62	2,9	0,2
300,10-480,00	18,0	21,6	0,8	46,76	4,9	2,0
480,10-660,00	25,2	25,2	3,7	56,12	5,0	6,5
660,10-840,00	31,2	32,4	9,1	71,73	4,6	13,0
840,10-1020,00	37,2	37,2	14,3	72,29	5,8	17,0
1020,10-1200,00	42,0	45,6	16,0	73,67	6,0	16,9
1200,10-1380,00	45,6	49,2	12,9	80,94	6,0	12,6
1380,10-1560,00	49,2	56,4	10,1	86,73	6,2	9,1

1	2	3	4	5	6	7
1560,10-1740,00	52,8	60,0	6,8	91,01	6,3	5,7
1740,10-1920,0	58,8	67,2	6,1	104,27	6,7	4,6
понад 1920,00	72,0	76,8	20,1	129,53	7,2	12,4
У т. ч. нижче прожиткового мінімуму	27,6	24,0	11,6	64,28	5,4	18,6
У середньому	44,4	43,2	×	85,96	6,2	×

Джерело: дані Держстату України та розрахунки автора.

Розрахунки свідчать, що навіть найбільш забезпечені верстви населення у 2010 р. споживали фрукти лише на рівні 72 кг/чол. на рік, що на 5,9% перевищує мінімальну і 23,2% менше за раціональну норму споживання. У той же час, ці 12,4% населення споживають п'яту частину загального фонду споживання фруктів, витрачаючи на їх придбання 7,2% витрат на харчування або 1554,36 грн. на рік. Середньозабезпечені групи населення з загальним середньодушовим доходом 840,10-1560,00 грн на місяць, що становлять 55,6% загальної кількості, споживають фруктів на 43,6-62,8% менше раціональної норми, формуючи при цьому фонд споживання на рівні 53,3%.

Ціна одиниці платоспроможного попиту населення на фрукти також варіює зі зростанням рівня середньомісячного доходу. Так, у групі з доходом до 300,00 грн на місяць вона становить 19,65 грн./кг, а у громадян, що мають понад 1920,00 грн. – 21,59 грн./кг, що пояснюється структурою спожитих плодів і ягід.

Платоспроможний попит населення на плоди, ягоди та виноград формує загальний фонд споживання цього виду продукції, визначає фактичну місткість внутрішнього ринку і обумовлює зміни пропозиції товарів.

Оцінюючи фактичну місткість ринку за балансовим методом як суму фонду споживання і виробничого споживання садівницької продукції варто відзначити незначне її нарощення (16,2% у 2010 р. порівняно з 1995 р.), викликане низьким платоспроможним попитом населення (табл. 2).

Таблиця 2

Стан розвитку ринку плодів, ягід і винограду в Україні

Показник	1995 р.	2000 р.	2005 р.	2008 р.	2009 р.	2010 р.	У середньому за 1995-2010 р.
1	2	3	4	5	6	7	8
Місткість ринку, тис. т	2513	1856	2391	2657	2811	2921	2265
Фонд споживання, тис. т	1721	1439	1750	2010	2101	2203	1685
Наявність ресурсів, тис. т	2544	1944	2696	2909	3095	3274	2449
Експортно-імпортне сальдо, тис. т	-278	-91	-555	-983	-855	-777	-393
Рівень самозабезпечення ринку, %	93,7	105,9	89,2	72,2	74,2	73,7	85,9
Співвідношення фонду споживання і наявних ресурсів, %	67,6	74,0	64,9	69,1	67,9	67,3	68,8

1	2	3	4	5	6	7	8
Питома вага імпорту у наявних ресурсах, %	12,1	9,2	31,9	42,5	36,8	34,5	23,6
Насиченість ринку: – фактична, %	110,7	109,5	122,5	116,5	117,3	119,0	116,0
– потенційна, %	48,6	40,6	57,3	62,4	66,0	69,9	51,1
Співвідношення імпорту і власного виробництва, %	13,1	9,1	40,3	64,4	54,6	52,5	29,7

Джерело: дані Держстату України та розрахунки автора.

Співвідношення фонду споживання і наявних ресурсів протягом досліджуваного періоду свідчить про насиченість ринку товарною пропозицією, яка в середньому на 45,3 % перевищує реальний попит населення. При цьому дуже негативною є тенденція до зниження рівня самозабезпечення ринку продукцією садівництва і значного зростання рівня імортозалежності, яка збільшилася у 2010 р. порівняно з 1995 р. на 22,4%, а маса ввезених плодів і ягід становить вже майже половину від власного виробництва.

У той же час, за умови підвищення рівня купівельної спроможності громадян України, наявні істотні можливості для розширення ринку садівницької продукції через підвищення рівня споживання до раціонального рівня більше ніж на третину від фактичного, що робить цей вид товарних ринків доволі перспективним, особливо для іноземних постачальників.

На формування обсягів продажу плодів, ягід і винограду значний вплив мають два фактори – ціни реалізації й доходи населення. При цьому при підвищенні цін обсяги продажу знижуються, а при зростанні доходів – підвищуються до певної межі. Серед показників, які дозволяють узагальнено оцінити відношення споживача до садівницької продукції є коефіцієнти точкової еластичності попиту за доходами і пропозиції за цінами реалізації [1], рис. 1.

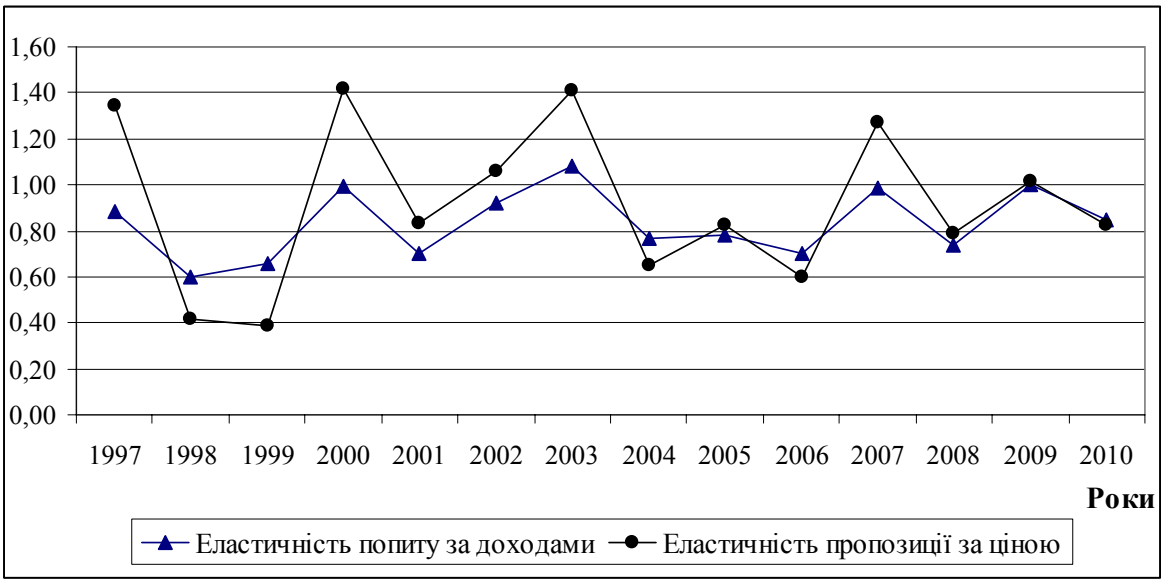

Рис. 1. Еластичність попиту і пропозиції плодів, ягід і винограду в Україні в 1997-2010 рр. (точково до попереднього року)

Джерело: дані Держстату України та розрахунки автора

Значення коефіцієнтів цінової еластичності пропозиції істотно змінювалися протягом 1997-2010 рр., що свідчить про значну залежність обсягів реалізації плодів, ягід і винограду сільськогосподарськими підприємствами від зміни закупівельних цін на продукцію. У той же час, пересічно за досліджуваний період пропозиція виявилася нееластичної залежно від ціни, що пояснюється неможливістю швидкого перепрофілювання галузевих підприємств відносно виробництва нових видів продукції і їх істотною залежністю від строків реалізації свіжих фруктів.

Попит на плоди, ягоди і виноград виявився більш еластичним за доходами, ніж пропозиція за цінами реалізації. Наближення значення коефіцієнтів еластичності попиту за доходами до одиниці є свідченням прямої залежності рівня споживання фруктів від платоспроможного попиту населення. У той же час переважно менші значення коефіцієнтів еластичності від одиничного рівня вказують про відсутність товарів-замінників для плодів і ягід та характеризують їх як товари обов'язкового попиту.

Під впливом попиту і пропозиції на ринку формується ціна реалізації плодів і ягід, яка є одним із визначальних факторів ефективності збутової діяльності для сільськогосподарських товаровиробників. У зональному аспекті найвищі ціни реалізації на плоди і ягоди спостерігають у Степу, найнижчі – у зоні Лісостепу. Наявність в Одеській, Львівській, Вінницькій областях великих плодоконсервних і переробних підприємств обумовлює зростання закупівельних цін у даних регіонах. У видовому відношенні найбільш привабливі для реалізації за ціною є кісточкові і ягідні культури, які також характеризують високим рівнем попиту.

Цінова кон'юнктура на ринку плодів і ягід характеризується значною сезонністю, зумовленою періодичністю виробництва, надходження продукції на ринок, а також відповідними коливаннями попиту.

Як свідчать наведені на рис. 2 дані, динаміка реалізаційних цін на плоди і ягоди носить помісячний характер.

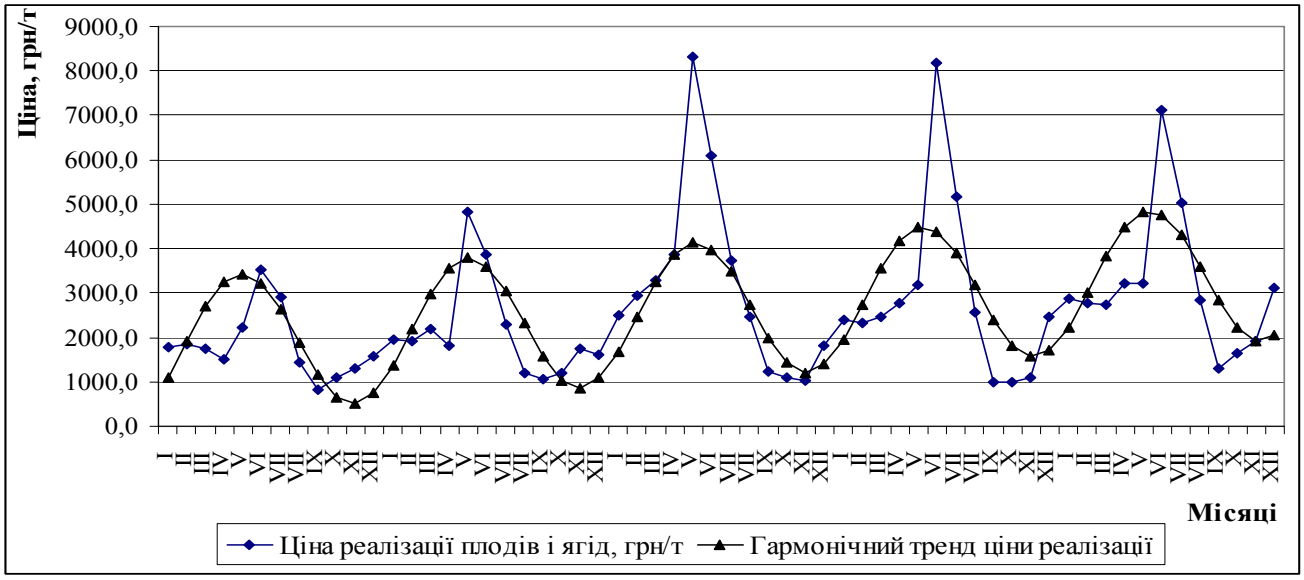

Рис. 2. Динаміка цін реалізації плодів і ягід сільськогосподарськими підприємствами України в 2006-2010 рр., помісячно, грн./т

Джерело: дані Держстату України та розрахунки автора

Найвищі ціни протягом 2006-2010 рр. спостерігаються у травні-липні, коли свіжі вишні, черешні та ягоди користуються майже ажіотажним попитом. У вересні-листопаді ціни на плодово-ягідну продукцію є мінімальними, оскільки в цей час товарна пропозиція представлена переважна зернятковими плодами, які поступаються своїми споживчими властивостями кісточковим та ягодам. З використанням спеціалізованого програмного забезпечення «Періодограми» v.1.2, розробленого науковцями ХНАУ ім. В.В. Докучаєва, нами було побудовано гармонічний тренд коливання цін на плодово-ягідну продукцію. Довжина періоду становить 12 місяців, а початок і кінець цикли на початку травня і наприкінці квітня дають право стверджувати про наявність маркетингового року, який має параметри 01.05-30.04, а не з 1 липня по 30 червня, як це було обґрунтовано раніше [2, с. 17].

Рівняння, що описує сезонне коливання закупівельних цін плодів і ягід має такий вигляд:

$$P(t) = 1737{,}7 + 29{,}2\cdot t + 881{,}1\text{ЧSin}(2p\cdot t/12{,}0) - 1277{,}9\text{ЧCos}(2p\cdot t/12{,}0), \qquad (1)$$

де P(t) – функція ціни від часу; t – фактор часу (порядковий номер місяця); 12,0 – значення глобального періоду кон'юнктури ринку.

Перша частина рівняння являє собою лінійний тренд зміни ціни, друга – періодичну складову. Коефіцієнт множинної кореляції становив 70,5%, що свідчить істотний вплив фактора часової періодичності на реалізаційну ціну плодоягідної продукції. Отримане рівняння є статистично значимим за F-критерієм Фішера за рівня довірчої імовірності 95% (розрахункове значення перевищує критичне у 10,2 раза), а його члени є достовірними за *t*-критерієм Стьюдента за рівня довірчої імовірності 99%.

Зміни ринкової кон'юнктури, сезонні коливання цін і товарної пропозиції неодмінно позначаються на загальному стані ринку плодів і ягід. Цінова кон'юнктура на ринку плодоягідної продукції України характеризується в цілому трьома видами цін – закупівельними, оптово-відпускними та роздрібними. Перші два можуть бути застосовані сільгосптоваровиробниками, останні – формуються на ринках під впливом платоспроможного попиту і пропозиції. При цьому підвищення рівня роздрібних цін на плоди і ягоди сприяє зростанню закупівельних і оптових, у той час, коли ріст цін товаровиробників можливий лише до певної межі – граничного рівня купівельної спроможності населення на фрукти.

Роздрібні ціни також значно залежать від віддаленості від місця виробництва продукції, типу поселення, де функціонує ринок, особливостей місцевого попиту на плоди і ягоди тощо.

Висновки. Зважаючи на проведений аналіз кон'юнктури внутрішнього ринку плодів і ягід в Україні, можна виділити такі його основні слабкі сторони й загрози подальшого розвитку: а) значна сезонна нерівномірність попиту і пропозиції і циклічність цін та розбіжності у роздрібних цінах на міських ринках різних регіонів України; б) фонд споживання продукції садівництва складає лише дві третини від фактичної місткості ринку та менше третини від потенційної; в) зростання імпортозалежності України за продукцією садів-

ництва через лібералізацію імпорту плодів і ягід у зв'язку з членством України в СОТ; г) низький рівень споживання фруктів населенням, особливо у великих домогосподарствах через низький рівень їх платоспроможного попиту; ґ) значні коливання еластичності пропозиції за цінами реалізації та порівняно низька еластичність попиту за доходами; д) істотна розбіжність між закупівельними і роздрібними цінами, що зумовлює низьку економічну ефективність садівничих підприємств і високий рівень капіталізації торгових посередників; е) загальний, зональний і регіональний дисбаланс каналів реалізації і цін за ними, що призводить до нестабільності ціноутворення на вироблену садівницьку продукцію сільгосптоваровиробників тощо.

У той же час, провадження на державному рівні заходів, спрямованих на підтримку вітчизняного виробника на всіх етапах вирощування та доведення продукції до споживача, сприяння утворенню кооперативів з виробництва, заготівлі та зберігання плодоягідної продукції, подолання диспаритету цін на плоди і ягоди і промислову продукцію для садівництва дозволить створити сприятливу ринкову кон'юнктуру, довести рівень споживання населенням до раціонального рівня, сприятиме розвитку експортного потенціалу тощо.

Література:

1. Сало І.А. Розвиток ринку плодів та ягід в Україні / І.А. Сало. – К. : Вид. центр НУБіП, 2009. – 52 с.
2. Ринок фруктів і ягід / За ред. О.Ю. Єрмакова. – К. : ІАЕ, 2001. – 84 с.

УДК: 338.433:636.2.002.6

ТЕНДЕНЦІЇ ФУНКЦІОНУВАННЯ ТА РОЗВИТКУ РИНКУ ПРОДУКЦІЇ СКОТАРСТВА

Шульга Л.В., к.е.н., доцент, Загребельна І.Л., аспірант
Полтавська державна аграрна академія

У статті проаналізовано сучасний стан ринку продукції скотарства в Полтавській області та напрями його розвитку.

The modern state of forming of market of products of the cattle breeding and prospect of his development is analysed in the article.

Постановка проблеми. В умовах глобалізації проблема продовольчої безпеки стає основним завданням кожної країни. Україна має природні багатства для ведення сільськогосподарського виробництва і розв'язання даної проблеми. Однак нині сільськогосподарське виробництво не здатне забезпечити продуктами харчування населення нашої країни, у межах раціональних норм споживання. У зв'язку з цим, виробництво і переробка продукції тваринництва, зокрема скотарства, у період переходу на ринкові засади зіткнулися з фінансовими труднощами, що спричинило високі темпи скорочення поголів'я худоби, зниження її продуктивності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Широке коло питань пов'язаних із дослідженням сучасних проблем функціонування та розвитку